

7. Історія української літератури / Н. С. Поляруш, А. П. Віннічук, В. П. Крупка, В. І. Ткаченко, О. М. Вешелені. Вінниця, 2017. 178 с.

8. Руденко Ю. Українська козацька педагогіка : відродження, пошуки, перспективи // Рідна школа. 1994. №5. С. 16.

9. Шевченко Т. Кобзар. Вперше зі щоденником автора / Тарас Григорович Шевченко; упоряд. та комент. С. А. Гальченка; передм. І. М. Дзюби. 2-ге вид. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2020. 960 с.

10. Щербак В. Образ козацької України у творах Т. Шевченка // Український історичний журнал. 2014. № 2. С. 60–69.

Івацко Мар'яна – студентка 3 курсу Факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: українська поезія XIX століття.

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, старший викладач Зелененька І. А.

Олеся Манько

МОДЕЛЮВАННЯ ОБРАЗНОЇ КАРТИНИ СВІТУ В РАННІХ БАЛАДАХ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ТА ВПЛИВ НА СУЧАСНУ БАЛАДУ

Актуальність дослідження. Моделювання образності в поетичній творчості, зокрема, що спостерігаємо за геніальним Тарасом Шевченком, відбувається за допомогою численної кількості концептів, що опираються на образи, підкріплені висхідною ідейністю. Поняття концептуальності не має сталого витлумачення в філологічній науці, трактують його науковці, зокрема, А. Віннічук [9, с. 125], В. Крупка [9, с. 141], Н. Поляруш [9, с. 132], В. Ткаченко

[9, с. 135] і як певне ментальне утворення, також і як ментальну проєкцію формантів культури, подають його як культурне, соціально-психічне утворення у свідомості народу, від джерел якого все життя був залежним автор «Кобзаря». Окрім того, це ще й поняття, що передбачає зумовлені культурою уявлення про об'єктивний світ, отже, воно ширше, аніж власне образ і не виходить з межі головної думки твору, що цікаво досліджувати у зв'язку зі зміною вектору розвитку філософії мистецтва. Отже, **мета нашої розвідки** – дослідити моделювання образів у баладах Тараса Шевченка раннього періоду творчості та їхній потенціал впливу на сучасну баладність.

Стан досліджень. Нині поняття образності виступає одиницею такого знання, яке передбачає вихід із колективного знання із етнокультурною специфікою через індивідуальне, споріднене з етнічним світобаченням. Це було важливо для розуміння романтичної творчості Тараса Шевченка й залишається актуальним, спадковим, так би мовити, відшевенковим, про що пише у своїх дослідженнях І. Зелененька [3, с. 174-175], спостерігаючи певні спадкові форми у творчості поетів другої половини ХХ – початку ХХІ ст., авторів балад, творців співаної лірики, зокрема, Миколи Лукова, Василя Симоненка [6, с. 30-31], Костя Москальця, Грицька Чубая [8, с. 95], Святослава Вакарчука, Сергія Жадана, Дмитра Лазуткіна [7, с. 69-70], Сергія Татчина [4, с. 149-150] і Миколи Кучерявого [5, с. 80-81]. Фактор того, як творчість баладна з 40-х років ХІХ століття впливає на пісенне сьогодення України, що сприймається феноменально, не вивчений, як і потребує глибшого розгляду образність балад Тараса Шевченка як контент впливу на свідомість сучасних українців. Подібні проблеми порушували у своїх дослідженнях вже згадувані науковці-подоляни А. Віннічук [1, с. 16-17], І. Зелененька [2, с. 175-176].

Тарас Шевченко вдало використовував лексичне багатство словника, стилістичний потенціал української

мови як світової, що формує враження про поета як про неординарного й феноменального, стосовного глибокої народності й, разом із тим, виразної інтелектуальності. У цьому, мабуть, і полягає таємниця творчості – як стати одним із найпопулярніших авторів, менестрелів, геніїв співаної лірики, чий напрочуд легкі манерою твори підхоплять покоління, як і сталося з названими постатями. В образній картині світу Тараса Шевченка можна виділити певну систему логічних категорій, а також національне забарвлення світовідчуття, де яскраве маскуліне сприймання світу й відчуття себе серед азійсько-імперського та серед європейського просторів й незалежницького світорозуміння (маючи при цьому підкреслені націонал-патріотичні переконання) сприймається як органічне, природне.

Усі образи ранньої лірики знайшли своє місце й відображення у свідомості багатьох поколінь українців уже із трьох століть, оскільки концептуальна образна картина світу геніального автора вельми близька їм була й залишається такою, адже цілком зрозуміла [1, с. 16]. Межі між певними образними моделями, що слугують для відображення світу, які можна ідентифікувати через концепти, є стертими або ж невиразними, так, до прикладу, сприймаються Україна й Катерина, Україна й ненька, степ і козацькі могили по ньому. Образна картина світу Тараса Шевченка як баладника визначається стихійними знаннями автора про себе, про світ, про почуття в родині, між чоловіком і жінкою. На це формування вплинули також наукові знання з царини філософії, живопису, а також унікальна специфіка пісенності України, стилістичні потенції сучасної української мови [7, с. 74-75].

Поет вельми вдало інтерпретував свій життєвий досвід і відфольклорні уявлення через опосередковане, елементарне чи повне уподібнення та розподібнення (дівчина й тополя) певних понять, а також через перенесення домінантних і васальних ознак із одного явища

на інше, із метою створення певного порівняння чи художнього означення, задля конструювання метафори чи для гротесків, оксиморонів, що ґрунтуються на контрастах (зілля ворожки й життєва правда, материнство й безщасність). У культурі кожного народу є певні взаємопов'язані універсальні образи, які й спроможні визначити народність, етнос, а також культуру й мову [10, с. 8-9], саме ними поет і оперує, поєднуючи їх із екзотичними все активніше в плині життя. Романтичні моделі образів: фольклорні у взаємодії з історичними та зі стихійними авторськими, тут ще не зустрічаються античні образи, культурологічні, мало біблійних.

Тому цікавим явищем серед ранньої романтичної поезії Тараса Шевченка є балади, вони фундаментують уявлення про слов'янську баладу XIX століття, особливо споріднюючи її з польською та з білоруською баладами, меншою мірою – із російською. У «Гополі» та в «Причинній» є етнічно марковані епітети, порівняння, метафори, а також неповторний відфольклорний мелос – кожний із цих двох відомих творів перетворюється на ментальну структуру, що непомітно реалізує ознаки образності, що є когнітивними. У творах поета все це виникає цілком природно й, разом із тим, стихійно, звісно, більше продумано, здійснено конструкційно, аніж підсвідомо, на основі уподібнення й розподібнення [10, с. 9]. У ранній Шевченковій творчості, екстраполюючи від балад, спостерігаємо також активну субвербалізацію етнічної світоглядної концептосфери – це домінуючі горизонтальні та вертикальні образні форми, що увиразнюють ідейний потенціал творів (зосібна, маємо на увазі постійну присутність ландшафтних форм образів, васальних по відношенню до них фаунічних і флористичних, а також топонімічних і гідронімічних об'єктів, певних культуронімів, балансу й розбалансованості чотирьох природних стихій, онімів, міфологем і міфім та ін.).

Уживання образів на позначення фізичного й температурного, атмосферного й топонімічного станів об'єктивної дійсності й ірреальності (вигаданих, фольклорних, міфологічних) та супутнє урізноманітнення засобів вираження цих образів не занадто повторювані (про це нагадують фольклорні прийоми з постійними порівняннями чи означеннями), і це все цілком залежить від таємниці творення. А також можемо це явище вважати за походженням від феноменального поля, із потенціалом асоціативності, спостережливості автора за тогочасною українською мовою, за традиційною й власною картинами світу, що перейняли як манеру згадані на початку нашого дослідження відомі українські піснярі-сучасники, культивуючи мовний образ Тараса Шевченка. Балади Тараса Шевченка містять достатню кількість ємких образів, що вельми вирізняються серед інших, запам'ятовуючись, а також вони виділяються певною частотою вживання протягом тексту твору та виконують навантажувальну, експресивну, кодифікуючу, ліричну, затилувальну, обсервативну смислові функції (зокрема, дівчина-тополя, козак, який загинув на війні).

Дослідники називають такі образи «наскрізними», а також «інтенціональними», «домінантами». Повторення таких образів, що екзистенційно відображено в художній думці, є вельми необхідним для ідентифікації індивідуального стилю автора [10, с. 4-5]. Як ознаку авторського романтичного, баладного стилю ми з певністю можемо виділити такі образи: *доля нещаслива (лиха), душа щира, тополя високая, шлях широкий, пісня весела (сумна), думка невесела (тяжка)*. Усі філософські, флористичні образи тісно пов'язані між собою, вони здатні утворювати образні лінії, поля, картини, у конкретних виявах вступати в контекстуальні синоніми та в антонімічні пари; отримали можливість утворювати стійкі смислові єдності у свідомості поколінь, тому не дивно, що їх підхопили сучасні поети-піснярі й облюбували жанр балади.

Образність балад є динамічною за своїм символічним значенням, її інтенціональність є фундаментальною для свідомості українців – це рух від кохання до зради, від зустрічі до розлуки, від життя до смерті, від розквіту до забуття, від молодості до старості, від зрозумілого до паранормального й неоясненого в людській природі та в світі, Свідомість генія-класика, сучасних піснярів і незнищенна європейського штибу мова нашого народу сукупно витворюють абсолютно оригінальне ціле, що нам дійсно цікаво вивчати.

Література

1. Віннічук А. Художня інтерпретація Коліївщини в поемі «Гайдамаки» Тараса Шевченка // Філологічний дискурс, 2015 С. 16–19.

2. Зелененька І. Деякі функціональні аспекти використання Шевченкового епіграфа на занятті з української літератури в 10 класі // Філологічні студії : збірник наукових статей. Випуск 3. Вінниця, ВДПУ, 2005. С. 233–237.

3. Зелененька І. Образ Тараса Шевченка в ліриці Тараса Мельничука. До рецепції ідеї віри і правди. // З іменем Кобзаря. Вінничани про Тараса Шевченка. До 200-річчя від дня народження поета. / Упорядник А. М. Подолинний. Вінниця : Консоль, 2013. С. 174–180.

4. Зелененька І. Сергій Татчин // Подільські Божичі : посібник-хрестоматія із вивчення подільської поезії останньої третини ХХ – початку ХХІ ст. / Наукові статті, коментарі та укладання І. Зелененької. Вінниця : ТОВ «Твори», 2019. С. 149–152.

5. Зелененька І. Микола Кучерявий // «Інверсія серця» – із покоління двотисячників : Хрестоматія зі сучасної молоді української літератури. / Упорядкування, вступна стаття, біографічні та літературно-критичні статті Ірини Зелененької. Вінниця : ТП «Едельвейс і К», 2016. С. 80–81.

6. Зелененька І., Крупка В. Василь Стус, Тарас Мельничук, Володимир Забаштанський та Шевченків космос України // Актуальні проблеми української літератури і фольклору : наук. зб. Вип. 26 / редкол. : В. А. Просалова та ін. Вінниця : ДонНУ ім. Василя Стуса, 2018. С. 30–42.

7. Зелененька І., Федик Т. Образ Тараса Шевченка в подільській поезії ХХ-ХХІ століть (із методичними рекомендаціями) // Духовні витоки Поділля: митці в історії краю : матеріали ІV всеукраїнської науково-практичної конференції» (Хмельницький, 13 березня 2014 р.). Хмельницький : ХГПА, 2014. С. 69–75.

8. Зелененька І., Федик Т. Україна у віршах Василя Стуса, Тараса Мельничука, Василя Симоненка як дидактична традиція Тараса Шевченка // Проблеми освіти : Збірник наукових праць. Вип. 82. Вінниця-Київ, 2015, С. 95–99.

9. Історія української літератури / Н. С. Поляруш, А. П. Віннічук, В. П. Крупка, В. І. Ткаченко, О. М. Вешелені. Вінниця, 2017. 178 с.

10. Слово Знак Дискурс Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст, за редакцією Марії Зубрицької. Львів, 1996. 600 с.

Манько Олеся – студентка 3 курсу Факультету філології й журналістики ім. Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: поезія ХІХ-ХХ століття.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, старший викладач Зелененька І. А.

ФЕМІНІСТИЧНА ПРОБЛЕМАТИКА ЗБІРКИ «НАРОДНИХ ОПОВІДАНЬ» МАРКА ВОВЧКА

Фемінізм до сьогодні провокує бурхливі дискусії та викликає появу неоднозначних реакцій. Як організований жіночий рух, ідеологія і культурна традиція він виник в Україні у 80-х роках XIX століття. Феміністка і письменниця Наталія Кобринська заснувала першу жіночу організацію «Товариство руських жінок» у 1884 році в місті Станіслав. Питання «іншості» жінки було і залишається актуальним. Про її права й обов'язки, місце в суспільстві та місце в сім'ї, освіту і виховання, сподівання й рішення, ведуться суперечки і як прихильниками, так і противниками жіночої емансипації.

Марко Вовчок займає особливе місце серед видатних українських письменниць XIX століття. Її громадська й літературна діяльність мали особливе значення в українському жіночому та суспільно-політичному русі, особливо у 60-ті роки XIX століття. Вона однією з перших заявила про свої права на свободу, на право вибору.

Мета нашої статті – крізь призму фемінізму дослідити тему жіночої долі в збірці «Народні оповідання» Марка Вовчка.

Про зацікавлення письменниці феміністичним рухом і проблемами жіночої емансипації може свідчити її листування з С. Єшевським, зокрема вона пише: *«Мене дуже тепер хвилює думка, скільки б могли зробити жінки, священицькі доньки і дружини, і що вони нічого не роблять»* [5, с. 425]. Марко Вовчок у прозі продовжила традицію Т. Шевченка, зворушливо зображуючи важку долю жінки. Проблема емансипованості жінки є основоположним ідейно-естетичним елементом прозових творів Марії Вілінської. Вона тонко вимальовує характери своїх героїнь, погляди на життя та настрої, з ніжністю і любов'ю